

DOI: 10.15276/ETR.04.2023.2

DOI: 10.5281/zenodo.8432913

UDC: 336.71

JEL: C1, E5, G21, Q1

ТЕНДЕНЦІЇ ЗМІНИ РІВНЯ НЕПРАЦЮЮЧИХ КРЕДИТІВ У ПОРТФЕЛІ БАНКІВ-КРЕДИТОРІВ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА В УМОВАХ ВІЙНИ

TRENDS IN THE LEVEL OF NON-PERFORMING LOANS IN THE PORTFOLIO OF AGRICULTURAL LENDING BANKS DURING WAR

Svitlana V. Andros, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
National Scientific Center "Institute of Agrarian Economy"
National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine
ORCID: 0000-0001-5561-901X
Email: andros.sv@ukr.net

Vasyl H. Gerasymchuk, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
National Technical University of Ukraine
"Thor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute", Kyiv, Ukraine
ORCID: 0000-0001-9357-8925
Email: gerasymchuk.vh@gmail.com

Received 11.06.2023

Андрос С.В., Герасимчук В.Г. Тенденції зміни рівня непрацюючих кредитів у портфелі банків-кредиторів сільського господарства в умовах війни. Науково-методична стаття.

Метою статті є аналіз та оцінка рівня непрацюючих кредитів у портфелі ТОП-14 банків, які найактивніше кредитують сільське господарство. Обґрунтовується, що проблемні кредити банків доцільно розглядати як один із найважливіших індикаторів стану української економіки. Проаналізовані залишки коштів за непрацюючими кредитами в загальному обсязі банківських кредитів, наданих сільському господарству у 2023 році. Визначені головні банки-«колекціонери» проблемних кредитів у кредитуванні сільського господарства. Представлені банки з найменшою часткою проблемних кредитів сільському господарству. Показана динаміка обсягу та частки непрацюючих кредитів сільському господарству у портфелі банків, включених у вибірку дослідження. Визначена питома вага непрацюючих кредитів сільському господарству в національній та іноземній валюті у портфелі непрацюючих кредитів аналізованих банків. Обґрунтовано, що державні і більшість комерційних банків віддають перевагу кредитуванню сільського господарства здебільше в національній валюті. Наголошується на збільшенні частки непрацюючих кредитів в цілому по банківській системі України за період 2018-2023 років. На підставі статистичних даних запропоновано методичні підходи в контексті роботи банків з проблемною заборгованістю.

Ключові слова: банки, національна економіка, непрацюючі кредити, сільське господарство, суб'єкти господарювання

Andros S.V., Gerasymchuk V.H. Trends in the Level of Non-Performing Loans in the Portfolio of Agricultural Lending Banks During War. Scientific and methodical article.

The purpose of the article is to analyze and assess the level of non-performing loans in the portfolio of the TOP-14 banks that are most actively lending to agriculture. It is substantiated that problem loans of banks should be considered as one of the most important indicators of the state of the economy. The balances of funds on non-performing loans in the total volume of bank loans provided to agriculture in 2023 were analyzed. The main banks – "collectors" of problem loans in agricultural lending have been identified. Banks with the smallest share of problem loans to agriculture are presented. The dynamics of the volume and share of non-performing loans in agriculture in the portfolio of banks included in the study sample is shown. The share of non-performing loans in agriculture in national and foreign currency in the portfolio of non-performing loans of the analyzed banks was determined. It is substantiated that state and most commercial banks prefer lending to agriculture mainly in the national currency. There is an increase in the share of non-performing loans in the whole banking system of Ukraine for the period 2018-2023. On the basis of statistical data, methodological approaches are proposed in the context of the work of banks with bad debts.

Keywords: banks, national economy, non-performing loans, agriculture, business entities

В умовах війни банки неминуче стикаються із проблемою своєчасного повернення частини виданих кредитів. Вина за це багато в чому лежить на самих банках, які в гонитві за надприбутками надають позики сумнівним клієнтам. Зростання непрацюючих кредитів є цілком передбачуваним явищем на тлі руйнування активів та заставного майна сільськогосподарських підприємств, пошкодження інфраструктури, енергетичної передусім, та падіння внутрішнього попиту. Багато економічно активних суб'єктів сільськогосподарської діяльності, не розраховувавши свої фінансові можливості або недостатньо добре розібравшись у складних договірних кредитних «конструкціях» банків, виявилися нездатними до виконання своїх фінансових зобов'язань за взятими ними кредитами. Як наслідок такої ситуації – наростання банківських ризиків, збільшення обсягів непрацюючих кредитів і значне погіршення якісних характеристик портфелів кредитів на тлі проблем, що все більше заострюються, з поверненнями кредитів банкам.

Проблема появи «токсичних» кредитів пов'язана з умовами функціонування української банківської системи загалом. Річ у тім, що Україна є країною з найбільшою часткою проблемних кредитів у структурі активів банківської системи – коефіцієнт непрацюючих кредитів станом на 1 березня 2023 р. сягнув майже 38,5%. Зростання простроченої заборгованості кредитування суб'єктів сільськогосподарської діяльності у різних банках зростає з кожним роком і може серйозно погіршити здатність банку генерувати прибуток і динамічно розвиватися в період

повоєнного відновлення. Серед основних проблем, що виникають при роботі з непрацюючими кредитами відмітимо наступні: відсутність системи координації та взаємодії, залучених до роботи з непрацюючими кредитами підрозділів; недосконалість системи постановки завдань та системного контролю за їх виконанням відповідальними підрозділами; висока трудомісткість виконання документів, доручень, сповіщень; відсутність єдиної автоматизованої бази даних роботи з боржниками; низька ефективність системи виявлення причин виникнення прострочених кредитів; відсутність інтеграції між системою мотивації у колекторському підрозділі та результатами його роботи.

Внаслідок чого пошук та формування нових та удосконалення існуючих підходів до аналізу та оцінки проблемних сільськогосподарських кредитів є головними завданнями, що стоять перед банками в умовах повоєнного відновлення України.

В умовах російської воєнної агресії поточний стан та перспективи розвитку врегулювання проблемних кредитів набувають все більшої значущості в Україні, що є додатковим підтвердженням актуальності обраної теми статті.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Питання врегулювання непрацюючих кредитів в економічній літературі розглядаються в наукових працях, присвячених управлінню кредитним ризиком комерційного банку, кредитного аналізу та банківського менеджменту. Істотний внесок у розвиток цих напрямів зробили роботи українських авторів: Андрос і Герасимчук [1]. Серед зарубіжних авторів, які внесли у розвиток даної галузі можна виділити наступні праці. Зокрема, у статті Толо і Вірен (Tolo and Viren, 2021) основна увага приділяється тому, як посткризове нагромадження непрацюючих кредитів перешкоджало банківському кредитуванню в Європі [2]. Лузіс та ін. (Louzis et al., 2012) у своїй роботі використовували методи динамічних панельних даних для вивчення визначальних факторів непрацюючих кредитів в грецькому банківському секторі окремо для кожної категорії кредитів (споживчі кредити, бізнес-кредити та іпотечні кредити) [3]. Мессаї та Жуїні; Макрі та ін. (Messai and Jouini, 2013; Makri et al., 2014) проаналізували фактори, що впливають на рівень прострочених кредитів банківських систем еврозони у період 2000-2008 рр., безпосередньо перед початком рецесії [4, 5]. Саба та ін.; Шкаріца; Анагносту та ін. (Saba et al., 2012; Škarica, 2014; Anagnostou et al., 2016) встановили основні фактори, що визначають проблемні кредити в банківській системі еврозони з використанням оцінок GMM [6-8]. Баяр (Bayar, 2019) також досліджував макроекономічні, інституційні та специфічні для банку фактори, що лежать в основі проблемних банківських кредитів як індикатора функціонування банківського сектора в країнах з ринковою економікою з

використанням системи оцінки динамічних панельних даних GMM [9]. Гош (Ghosh, 2015) дійшов висновку, що велика капіталізація, ризики ліквідності, погана кредитна якість, велика неефективність витрат і розмір банківської галузі призводять до значного збільшення проблемних кредитів, тоді як вища прибутковість банків знижує непрацюючі кредити [10]. Результати аналізу Радивоєвич і Йовович (Radivojevic and Jovovic, 2017) показують, що рівень прострочених кредитів можна здебільшого пояснити важливими макроекономічними факторами, такими як ВВП та рівень інфляції, а також факторами, характерними для банку, такими як ROA, CAP та лаговий рівень прострочених кредитів [11]. Дослідження Умар і Сун (Umar and Sun, 2018) спрямоване на вивчення макроекономічних та специфічних для банківської галузі складових, що визначають рівень непрацюючих кредитів для китайських банків [12]. Лурі і Карадіма (Louri and Karadima, 2020) намагалися емпірично оцінити наскільки потужний вплив чинить невизначеність економічної політики на прострочені кредити і чи може цей ефект бути обмежений іншими наслідками кризи, а саме банківською концентрацією [13]. Дослідження Ріахі (Riahi, 2019) присвячено впливу дискреційних резервів на можливі втрати з позик та проблемних кредитів на ризик ліквідності як ісламських банків, так і традиційних банків до та після глобальної кризи, від яких постраждали країни, що входять до Ради співробітництва країн Перської затоки [14]. Венгерек та ін. (Wengerek et al., 2022) в своїй статті наводять докази негативного впливу сек'юритизації на ризик непрацюючих кредитів, припускаючи, що банки переважно використовували сек'юритизацію як інструмент передачі кредитного ризику та диверсифікації [15].

Незважаючи на цінність отриманих дослідниками результатів, деякі важливі теоретичні основи, такі як цілісне уявлення про побудову системи врегулювання проблемних кредитів не знаходять достатнього висвітлення в науковій літературі. Ці теоретичні питання мають також прикладне значення, як з погляду організації процесу управління непрацюючими кредитами в банку, так і ризик-менеджменту. Крім того, методичні рекомендації, запропоновані в зарубіжній науковій літературі з сільськогосподарських фінансів, не можуть знайти застосування у банківській практиці у незмінному вигляді.

Недостатня опрацьованість питань щодо аналізу й оцінювання рівня непрацюючих кредитів в банківському секторі України в умовах війни, а також дефіцит методичних рекомендацій для впровадження у банківську практику визначили вибір теми статті та основні напрямки дослідження.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми

В умовах війни на ринку існує яскраво виражений дефіцит об'єктивної інформації.

Повноцінний аналіз загальних тенденцій, властивих діяльності банків в сфері сільського господарства, можливий тільки за наявності великої кількості даних, особливо важливо володіти актуальною і точною інформацією про якість кредитних портфелів. Значний обсяг інформації має Національний банк України (НБУ) завдяки надання банками регулярної звітності. Проте НБУ не всі дані публікує з необхідним ступенем деталізації, а учасники ринку далеко не завжди готові обмінюватися інформацією про існуючі проблеми. Враховуючи дефіцит вихідних даних, досить складно сформулювати адекватне уявлення про ситуацію в банківському секторі загалом та перспективи ринку непрацюючих сільськогосподарських кредитів зокрема. Відсутність інформації породжує невизначеність над ринком і стримує його розвиток. Тому назріла необхідність провести це дослідження, метою якого є аналіз та оцінка потенційних обсягів та перспектив розвитку ринку непрацюючих кредитів в Україні.

За допомогою статистичного аналізу непрацюючих сільськогосподарських кредитів з'являється можливість всебічно охарактеризувати кредитний ринок, обґрунтувати взаємозв'язки між банківською сферою та сферою сільськогосподарського виробництва. Своєчасне виявлення та статистична характеристика тенденцій зростання рівня непрацюючих кредитів є необхідними для моніторингу банківської системи України, оцінювання рівня її ефективності, кредитних ризиків, а також прогнозування можливих варіантів управління кредитним портфелем банків країни. Вивчення та переосмислення наслідків кредитної діяльності при прийнятті управлінських рішень різного рівня сприяє зростанню доходів банків, стимулюванню кредитної діяльності, створенню умов для подальшого розвитку сільського господарства.

Метою статті є аналіз та оцінка рівня непрацюючих кредитів у портфелі ТОП-14 банків, які найактивніше кредитують сільське господарство.

Виклад основного матеріалу дослідження

В якості методологічної бази статті використовувалися загальнонаукові принципи пізнання економічних явищ – діалектичний, конкретно-історичний, системний підходи, що дозволило розвинути універсальні методичні підходи до оцінки рівня непрацюючих кредитів. При розгляді теоретичних та практичних аспектів використовувалися такі прийоми, як аналіз, синтез, дедукція та індукція, моделювання, агрегування.

Під час підготовки статті узагальнено праці вітчизняних та зарубіжних учених-економістів, які досліджували теоретичні та практичні аспекти постановки, вирішення проблеми та роботи фінансово-кредитних установ з проблемними сільськогосподарськими кредитами.

Слід зазначити, що з огляду на високий ступінь концентрації української економічної науки на вирішенні завдань, що мають прикладний характер, питання, пов'язані з аналізом та оцінкою непрацюючих сільськогосподарських кредитів, на даний момент розроблені вітчизняною економічною наукою недостатньо, а в міжнародній економічній науці теоретичні дослідження носять значною мірою фрагментарний характер, не охоплюючи повною мірою існуюче різноманіття кредитних відносин.

У цьому зв'язку авторами було вивчено дані грошово-кредитної та наглядової статистики НБУ, що характеризують стан кредитного сільськогосподарського ринку та банківського сектора.

Виклад основного матеріалу дослідження. Широкомасштабна війна в Україні створила в банківській системі цілу низку проблем, деякі з яких прямо стосуються кредитування сільського господарства та мисливства. Можна назвати дві з них: падіння попиту на кредити через скорочення платоспроможності агробізнесу та відчутне зростання у банках обсягів непрацюючих кредитів (НК).

Станом на 1 березня 2023 р. найбільшим бізнес-кредитором за обсягом портфеля сільському господарству та мисливству за даними НБУ виявився банк з іноземним капіталом – Райффайзен Банк (21,8 млрд. грн.). Другу і третю сходинки зайняли державні банки – Ощадбанк і ПриватБанк (14,0 млрд. грн. і 12,0 млрд. грн. відповідно). ПроКредит Банк (10,3 млрд. грн.), ПУМБ (9,9 млрд. грн.) та Креді Агріколь Банк (8,9 млрд. грн.) займають четверту, п'яту та шосту позиції відповідно в цьому рейтингу. Державні банки Укрексімбанк (6,3 млрд. грн.) і Укргазбанк (5,9 млрд. грн.) займають сьоме і восьме місця за обсягом кредитного портфеля сільському господарству та мисливству (рис. 1).

Таким чином, у цілому по банківській системі найбільшими кредиторами сільського господарства та мисливства за даними НБУ станом на 1 березня 2023 р. виявились саме державні банки.

Цікаво, що в розрізі надання сільському господарству та мисливству саме валютних кредитів станом на 1 березня 2023 р. банки розташувалися в трохи іншому порядку – найбільший показник має, знову ж таки, Райффайзен Банк (6,5 млрд. грн.). За ним слідує Креді Агріколь Банк (2,3 млрд. грн.), Укрсиббанк (1,8 млрд. грн.), ПУМБ (1,8 млрд. грн.), ПроКредит Банк (1,7 млрд. грн.) відповідно. Державний Укрексімбанк (1,5 млрд. грн.) опинився поза першою п'ятіркою, поступившись ОТП Банку (1,6 млрд. грн.).

Таким чином, у цілому по банківській системі найбільшими кредиторами сільського господарства та мисливства в іноземній валюті за даними НБУ станом на 1 березня 2023 р. виявились саме комерційні банки.

Як видно на рис. 2, станом на 1 березня 2023 р. головні «колекціонери» проблемних кредитів у

кредитуванні сільського господарства та мисливства – це Банк Кредит Дніпро (32,8%), Таскомбанк (24,1%), ПроКредит Банк (20,5%) та Креді Агріколь Банк (19,4%). Причому Банк Кредит Дніпро (1,5 млрд. грн.) і Таскомбанк (майже 2 млрд. грн.) займають передостанні

сходинки у кредитуванні сільського господарства та мисливства із банків, включених у нашу вибірку. За вказаними вище банками за часткою токсичних боргів слідує ОТП Банк (17,8%) та державний Ощадбанк (17,4%).

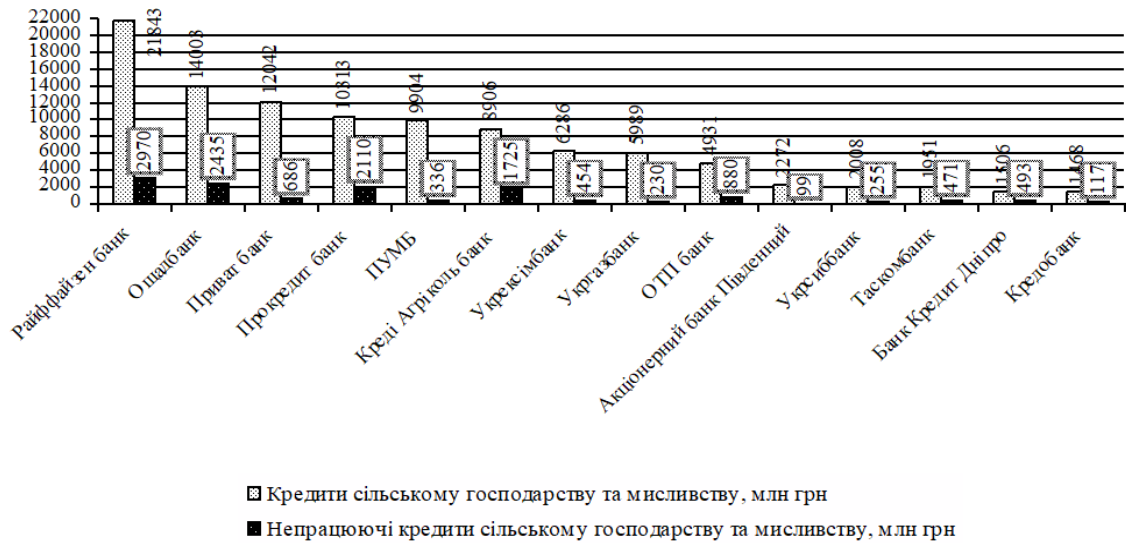

Рисунок 1. Залишки коштів за непрацюючими кредитами в загальному обсязі банківських кредитів, наданих сільському господарству та мисливству, станом на 1 березня 2023 року, млн. грн.

Джерело: складено авторами за матеріалами [16]

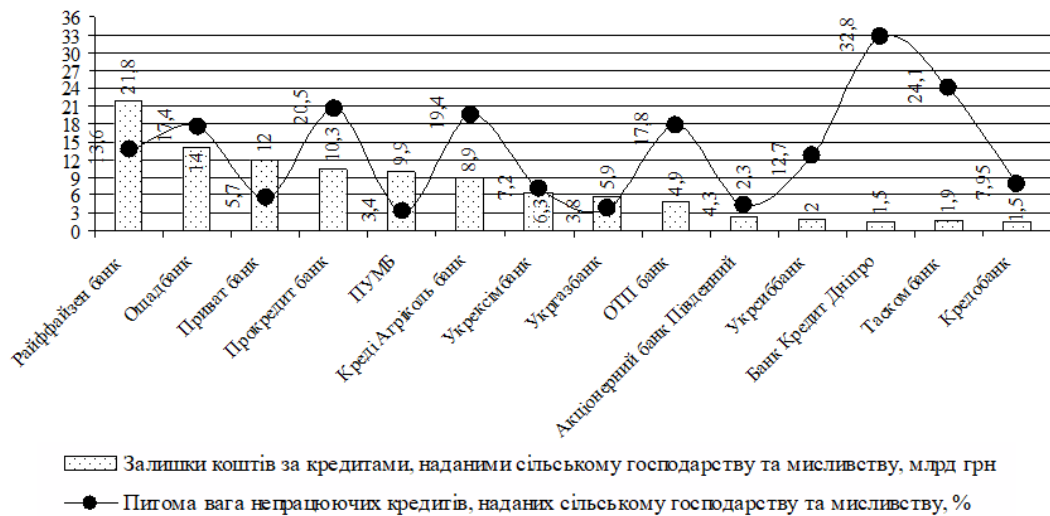

Рисунок 2. Обсяг та частка непрацюючих кредитів сільському господарству та мисливству у портфелі банків станом на 1 березня 2023 року

Джерело: складено авторами за матеріалами [16]

Примітно, що станом на 1 березня 2023 р. у найбільшого кредитора за обсягом портфеля сільському господарству та мисливству Райффайзен Банку (21,8 млрд. грн.) частка токсичних боргів становить 13,6%.

До четвірки найменших власників проблемних кредитів сільському господарству та мисливству входять ПУМБ (3,4%), державний Укргазбанк (3,8%), Акціонерний банк Південний (4,3%) та державний Приватбанк (5,7%) відповідно. Окремо варто зазначити, що Приватбанк (12,0 млрд. грн.)

знаходиться у трійці лідерів по кредитуванню сільського господарства та мисливства.

За даними НБУ, станом на 1 березня 2023 р. у портфелі державних банків Ощадбанк і Приватбанк, а також комерційних банків ПУМБ і Таскомбанк частка проблемних кредитів сільському господарству та мисливству на 100% у національній валюті (рис. 3). Що стосується двох інших державних банків, зокрема Укресімбанк і Укргазбанк, то рівень токсичних боргів у гривнях тримається на рівні 98,8% і 99,6% відповідно.

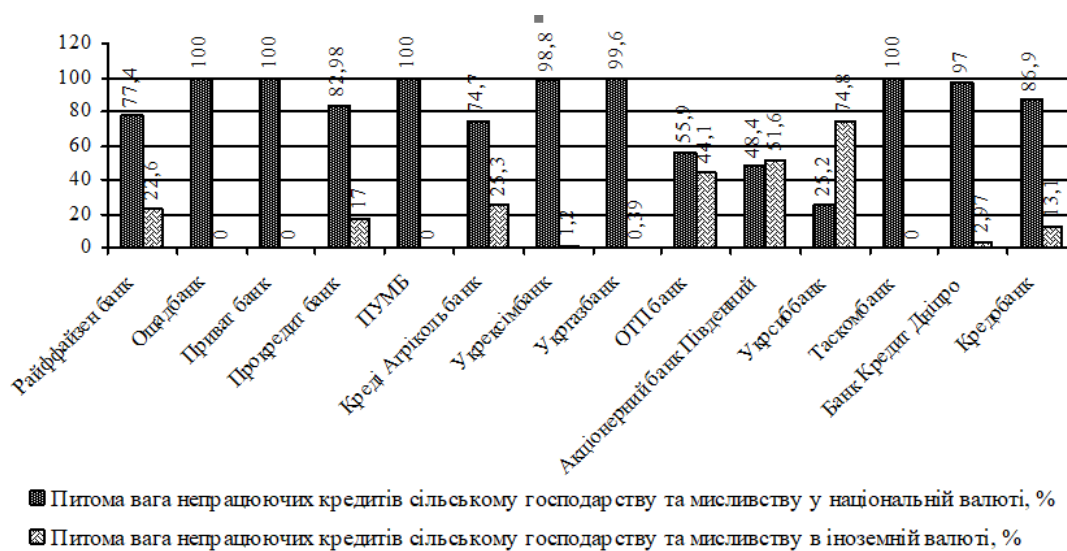

Рисунок 3. Питома вага непрацюючих кредитів сільському господарству та мисливству в національній та іноземній валюті у портфелі непрацюючих кредитів банків станом на 1 березня 2023 року, %

Джерело: складено авторами за матеріалами [16]

Найбільша частка проблемних кредитів в іноземній валюті в Укрсіббанку (74,8%). В Акціонерному банку Південний частка проблемних кредитів знаходиться приблизно на однаковому рівні в національній та іноземній валюті – 48,4% і 51,6% відповідно. В ОТП банку розподіл проблемних кредитів виглядає таким чином: 55,9% в національній та 44,1% в іноземній валюті відповідно.

У лідера-кредитора за обсягом портфеля сільському господарству та мисливству Райффайзен Банку частка токсичних боргів (НК)

національній та іноземній валюті – 77,4% і 22,6% відповідно. Як бачимо державні і більшість комерційних банків віддають перевагу кредитуванню сільського господарства та мисливства здебільше в національній валюті.

За даними НБУ, станом на 1 березня 2023 р. частка проблемної заборгованості у кредитних портфелях банків сягнула майже 38,5% (рис. 4). Порівняно з 1 січнем 2022 р. – 30,02% (до початку повномасштабних бойових дій в Україні) частка токсичних боргів збільшилася на 8,46%.

Рисунок 4. Частка непрацюючих кредитів по банківській системі України, 2018-2023 рр., %

Джерело: складено авторами за матеріалами [16]

Загалом, у 2023 р. банки увійшли з високим за останні п'ять років обсягом токсичних кредитів. Станом на 1 січня 2018 р. частка непрацюючих кредитів у банківському секторі становила 54,54%, на 1 березня 2023 р. – 38,48%.

Серед причин появи проблемних кредитів можна виділити такі: воєнний стан економіки; неспроможність позичальника або тимчасове погіршення його фінансового становища; неефективна робота банку щодо попередження

появи проблемних кредитів; несплата чергового платежу за кредитом або несплата нарахованих відсотків (у випадках, коли клієнт з якоїсь причини не встиг сплатити борг); одержання банком судового рішення про дострокове стягнення з клієнта повного розрахунку за кредитним договором; технічні помилки, пов'язані з перерахуванням коштів у рахунок сплати кредиту або у процесі нарахування кредиту та відсотків за ним [17].

Як показали результати аналізу, методи роботи з непрацюючими кредитами, які використовуються у вітчизняній практиці банківського сільськогосподарського кредитування, не завжди приносять очікуваний результат. У таких випадках менеджменту доцільно задуматися про ефективність діяльності банку та зміни в структурних підрозділах та методах роботи.

Звісно, важливим чинником є економічний стан сільського господарства. Ні для кого не секрет, що зростання непрацюючих кредитів стало цілком передбачуваним явищем на тлі руйнування сільськогосподарських підприємств, пошкоджень інфраструктури, енергетичної передусім, та падіння внутрішнього попиту. Головною загрозою для банківської системи залишається кредитний ризик. До речі, згідно з оновленим прогнозом НБУ, який був опублікований у грудні 2022 р., на межі дефолту можуть опинитися до 30% позичальників. Відповідно, їхні кредити будуть визнані безнадійними. Тому велике значення має регулювання економіки.

Висновки

Узагальнюючи результати аналізу, відмітимо, що обсяг проблемної заборгованості по сільському господарству та мисливству зростатиме, оскільки війна триває, невизначеність для економіки та агробізнесу дуже висока. Приріст непрацюючих кредитів посилюється після початку регулярного обстрілу енергетичної інфраструктури. Упродовж 2023 р. може статися критичне накопичення проблемної заборгованості. У результаті ті сільгоспідприємства, в яких активи постраждали від бойових дій або зав'язали на окупованих територіях, ризикують стати неплатоспроможними.

Проведений аналіз діяльності українських банків, включених у вибірку дослідження, свідчить про значні обсяги проблемних сільськогосподарських кредитів. Виявлено

причини, що сприяють зростанню непрацюючих кредитів, і встановлено, що останніми роками їх зростання багато в чому зумовлене російською військовою агресією, що призводить до посилення обмежень щодо дешевих та дефіцитних кредитно-фінансових ресурсів.

Визначено комплекс зовнішніх та внутрішніх факторів, що впливають на зростання непрацюючих кредитів (війна, фінансова політика НБУ та уряду, недооцінка кредитного, ліквідного та інфляційного ризиків, не цілком якісна клієнтська база, неблагонадійні позичальники та неефективні методи управління).

Вивчення досвіду роботи банків із непрацюючими сільськогосподарськими кредитами дозволяє стверджувати, що індивідуальна робота з проблемним позичальником більш-менш ефективна, проте веде до істотних витрат із боку банку (комісії колекторам, заробітна плата співробітників, видатки на судову справу провадження). Важливо й те, що виникає недоотриманий прибуток у зв'язку з тим, що працівники підрозділу кредитування під час роботи з проблемними сільськогосподарськими кредитами не здійснюють видачу нових кредитів.

Вивчення досвіду банків щодо роботи з непрацюючими кредитами зумовив необхідність сформулювати перспективні методи управління непрацюючими кредитами: підвищення кваліфікації фахівців внутрішньої служби банку щодо аналізу й оцінки проблемних кредитів; збільшення частки колекторів у роботі з проблемною заборгованістю; виявлення ризику та вживання екстрених заходів на стадії «передпроблемної заборгованості»; страхування кредитного ризику власника бізнесу.

Тільки комплексне використання різних методів стягнення проблемної заборгованості дозволяє значно знизити частку непрацюючих кредитів у кредитному портфелі банку.

Abstract

The purpose of the article is to analyze and assess the level of non-performing loans in the portfolio of the TOP-14 banks that are most actively lending to agriculture. The study was conducted using an integrated approach, as well as using general methods of scientific knowledge of comparison, analysis, synthesis, methods of grouping, forecasting. It is substantiated that problem loans of banks should be considered as an indicator of the state of the Ukrainian economy. The balances of funds on non-performing loans in the total volume of bank loans provided to agriculture as of March 1, 2023 were analyzed.

The main "collectors" of problem loans in agricultural lending have been identified. Banks with the smallest share of problem loans in agriculture are presented. The volume dynamics and the share of non-performing loans in agriculture in the portfolio of banks included in the study sample are presented. The share of non-performing loans in agriculture in national and foreign currency in the portfolio of non-performing loans of the analyzed banks was determined. It is substantiated that state and most commercial banks prefer lending to agriculture mainly in the national currency. There is an increase in the share of non-performing loans in the whole banking system of Ukraine for the period 2018-2023.

On the basis of statistical data, methodological approaches are proposed in the context of the work of banks with bad debts. Scientific approaches to the management of problem loans have been developed, which are based on the rationale for the application by banks of predominantly preventive measures to borrowers and the functioning of credit institutions in relation to debtors on the basis of mutually acceptable partnership cooperation.

The practical significance of the results of the article lies in the possibility of their use in order to improve the existing problem loans management system in the practical activities of interested bank departments, whose work is directly or indirectly aimed at optimizing the settlement of overdue debts.

Список літератури:

1. Андрос С.В., Герасимчук В.Г. Механізм врегулювання проблемних банківських кредитів в умовах війни. *Економіка: реалії часу*. Науковий журнал. 2023. № 1 (65). С. 12-25. DOI: 10.15276/ETR.01.2023.1. DOI: 10.5281/zenodo.7834231.
2. Tolo, E., Viren, M. (2021). How much do non-performing loans hinder loan growth in Europe? *European Economic Review*, Vol. 136, Issue 1, 103773. DOI: 10.1016/j.eurocorev.2021.103773.
3. Louzis, D.P., Vouldis, A.T., Metaxas, V.L. (2012). Macroeconomic and bank-specific determinants of non-performing loans in Greece: a comparative study of mortgage, business, and consumer loan portfolios. *Journal of Banking & Finance*, Vol. 36, Issue 4, pp. 1012-1027. DOI: 10.1016/j.jbankfin.2011.10.012.
4. Messai, A.S., Jouini, F. (2013). Micro and macro determinants of non-performing loans. *International Journal of Economics and Financial*, Vol. 3, Issue 4, pp. 852-860. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.econjournals.com/index.php/ijefi/article/view/517>.
5. Makri, V., Tsagkanos, A., Bellas, A. (2014). Determinants of non-performing loans: the case of Eurozone. *Panoeconomicus*, Vol. 61, Issue 2, pp. 193-206. DOI: 10.2298/PAN1402193M.
6. Saba, I., Kouser, R., Azeem, M. (2012). Determinants of non-performing loans: case of US banking sector. *Romanian Economic Journal, Department of International Business and Economics from the Academy of Economic Studies Bucharest*, Vol. 15, Issue 44, pp. 125-136.
7. Škarica, B. (2014). Determinants of non-performing loans in Central and Eastern European countries. *Financial Theory and Practice, Institute of Public Finance*, Vol. 38, Issue 1, pp. 37-59. DOI: 10.3326/fintp.38.1.2.
8. Anagnostou, D., Loukopoulos, H., Tsionas, M. (2016). Determinants of non-performing loans: evidence from Euro-area countries. *Finance Research Letters, Elsevier*, Vol. 18(C), pp. 116-119. DOI: 10.1016/j.frl.2016.04.008.
9. Bayar, Y. (2019). Macroeconomic, institutional and bank-specific determinants of non-performing loans in emerging market economies: a dynamic panel regression analysis. *Journal of Central Banking Theory and Practice, Central bank of Montenegro*, Vol. 8, Issue 3, pp. 95-110. DOI: 10.2478/jcbtp-2019-0026.
10. Ghosh, A. (2015). Banking-industry specific and regional economic determinants of non-performing loans: evidence from US states. *Journal of Financial Stability*, Vol. 20, pp. 93-104. DOI: 10.1016/j.jfs.2015.08.004.
11. Radivojevic, N., Jovović, J. (2017). Examining of determinants of non-performing loans. *Prague Economic Papers*, Vol. 26, Issue 3, pp. 1-17. DOI: 10.18267/j.pep.615.
12. Umar, M., Sun, G. (2018). Determinants of non-performing loans in Chinese banks. *Journal of Asia Business Studies*, Vol. 12, Issue 3, pp. 273-289. DOI: 10.1108/JABS-01-2016-0005.
13. Louri, H., Karadima, M. (2020). Economic policy uncertainty and non-performing loans: the moderating role of bank concentration. *Finance Research Letters, Elsevier*, Vol. 38(C). DOI: 10.1016/j.frl.2020.101458.
14. Riahi, Y. (2019). How to explain the liquidity risk by the dynamics of discretionary loan loss provisions and non-performing loans? The impact of the global crisis. *Managerial Finance*, Vol. 45, Issue 2, pp. 244-262. DOI: 10.1108/MF-12-2017-0520.
15. Wengerek, S.T., Hippert, B., Uhde, A. (2022). Risk allocation through securitization: evidence from non-performing loans. *The Quarterly Review of Economics and Finance*, Vol. 86, pp. 48-64. DOI: 10.1016/j.qref.2022.06.005.
16. Наглядова статистика. Національний банк України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist#3>.
17. Andros, S., Gerasymchuk, V. (2023). Development trends of the market of agricultural lending to households in Ukraine: analysis of consumer and mortgage loans. *Research on World Agricultural Economy*. Vol. 4, Issue 2, 846. pp. 32-46. DOI: 10.36956/rwae.v4i2.846.

References:

1. Andros, S.V., & Gerasymchuk, V.H. (2023). Mechanism for settlement of problem bank credits in the conditions of war. *Economy: Realities of Time. Scientific Journal*, Vol. 1, Issue 65, pp. 12-25. DOI: 10.15276/ETR.01.2023.1. DOI: 10.5281/zenodo.7834231 [in Ukrainian].

2. Tolo, E., Viren, M. (2021). How much do non-performing loans hinder loan growth in Europe? *European Economic Review*, Vol. 136, Issue 1, 103773. DOI: 10.1016/j.eurocorev.2021.103773 [in English].
3. Louzis, D.P., Vouldis, A.T., & Metaxas, V.L. (2012). Macroeconomic and bank-specific determinants of non-performing loans in Greece: a comparative study of mortgage, business, and consumer loan portfolios. *Journal of Banking & Finance*, Vol. 36, Issue 4, pp. 1012-1027. DOI: 10.1016/j.jbankfin.2011.10.012 [in English].
4. Messai, A.S., & Jouini, F. (2013). Micro and macro determinants of non-performing loans. *International Journal of Economics and Financial*, Vol. 3, Issue 4, pp. 852-860. Retrieved from: <https://www.econjournals.com/index.php/ijefi/article/view/517> [in English].
5. Makri, V., Tsaganos, A., & Bellas, A. (2014). Determinants of non-performing loans: the case of Eurozone. *Panoeconomicus*, Vol. 61, Issue 2, pp. 193-206. DOI: 10.2298/PAN1402193M [in English].
6. Saba, I., Kouser, R., & Azeem, M. (2012). Determinants of non-performing loans: case of US banking sector. *Romanian Economic Journal, Department of International Business and Economics from the Academy of Economic Studies Bucharest*, Vol. 15, Issue 44, pp. 125-136 [in English].
7. Škarica, B. (2014). Determinants of non-performing loans in Central and Eastern European countries. *Financial Theory and Practice, Institute of Public Finance*, Vol. 38, Issue 1, pp. 37-59. DOI: 10.3326/fintp.38.1.2 [in English].
8. Anagnostou, D., Loukopoulos, H., & Tsionas, M. (2016). Determinants of non-performing loans: evidence from Euro-area countries. *Finance Research Letters, Elsevier*, Vol. 18(C), pp. 116-119. DOI: 10.1016/j.frl.2016.04.008 [in English].
9. Bayar, Y. (2019). Macroeconomic, institutional and bank-specific determinants of non-performing loans in emerging market economies: a dynamic panel regression analysis. *Journal of Central Banking Theory and Practice, Central bank of Montenegro*, Vol. 8, Issue 3, pp. 95-110. DOI: 10.2478/jcbtp-2019-0026 [in English].
10. Ghosh, A. (2015). Banking-industry specific and regional economic determinants of non-performing loans: evidence from US states. *Journal of Financial Stability*, Vol. 20, pp. 93-104. DOI: 10.1016/j.jfs.2015.08.004 [in English].
11. Radivojevic, N., & Jovović, J. (2017). Examining of determinants of non-performing loans. *Prague Economic Papers*, Vol. 26, Issue 3, pp. 1-17. DOI: 10.18267/j.pep.615 [in English].
12. Umar, M., & Sun, G. (2018). Determinants of non-performing loans in Chinese banks. *Journal of Asia Business Studies*, Vol. 12, Issue 3, pp. 273-289. DOI: 10.1108/JABS-01-2016-0005 [in English].
13. Louri, H., & Karadima, M. (2020). Economic policy uncertainty and non-performing loans: the moderating role of bank concentration. *Finance Research Letters, Elsevier*, Vol. 38(C). DOI: 10.1016/j.frl.2020.101458 [in English].
14. Riahi, Y. (2019). How to explain the liquidity risk by the dynamics of discretionary loan loss provisions and non-performing loans? The impact of the global crisis. *Managerial Finance*, Vol. 45, Issue 2, pp. 244-262. DOI: 10.1108/MF-12-2017-0520 [in English].
15. Wengerek, S.T., Hippert, B., & Uhde, A. (2022). Risk allocation through securitization: evidence from non-performing loans. *The Quarterly Review of Economics and Finance*, Vol. 86, pp. 48-64. DOI: 10.1016/j.qref.2022.06.005 [in English].
16. Supervisory statistics. National Bank of Ukraine. Retrieved from: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist#3> [in Ukrainian].
17. Andros, S., & Gerasymchuk, V. (2023). Development trends of the market of agricultural lending to households in Ukraine: analysis of consumer and mortgage loans. *Research on World Agricultural Economy*. Vol. 4, Issue 2, 846. pp. 32-46. DOI: 10.36956/rwae.v4i2.846 [in English].

Посилання на статтю:

Андрос С.В. Тенденції зміни рівня непрацюючих кредитів у портфелі банків-кредиторів сільського господарства в умовах війни / С.В. Андрос, В.Г. Герасимчук // *Економіка: реалії часу. Науковий журнал*. – 2023. – № 4 (68). – С. 19-26. – Режим доступу до журн.: <https://economics.net.ua/files/archive/2023/No4/19.pdf>.

DOI: 10.15276/ETR.04.2023.2. DOI: 10.5281/zenodo.8432913.

Reference a Journal Article:

Andros S.V. Trends in the Level of Non-Performing Loans in the Portfolio of Agricultural Lending Banks During War / S.V. Andros, V.H. Gerasymchuk // *Economics: time realities. Scientific journal*. – 2023. – № 4 (68). – P. 19-26. – Retrieved from <https://economics.net.ua/files/archive/2023/No4/19.pdf>.

DOI: 10.15276/ETR.04.2023.2. DOI: 10.5281/zenodo.8432913.

